

מערך שיעור בגישת המיזוג

שיעור מיזוג
 1. יצירת עניין
 2. חשיבה פעילה
 3. חשיבה על חשיבה
 4. העברה ויישום

נושא השיעור: ערמת עפר
מיומנות החשיבה: העלאת אפשרויות
המקצוע: מדע
כיתה: ד' ו'

מטרות השיעור

מבחינת מיומנויות החשיבה

התלמידים ילמדו לייצר אפשרויות בדרך מיומנת בהקשר של פתרון בעיה, באמצעות סיעור מוחות להעלאת מגוון רחב של רעיונות ובאמצעות שילוב של רעיונות – על מנת ליצור רעיונות חדשים ומקוריים.

מבחינת הנושא הנלמד

התלמידים ילמדו שקרקע רגילה היא מקור טבעי המכיל מרכיבים רבים בעלי שימושים מגוונים.

שיטות ועזרים

מבחינת מיומנויות החשיבה

מפת חשיבה מפורשת, מארגני חשיבה גרפיים, ושאלות מובנות מסייעים לגבש אסטרטגיית חשיבה לשם העלאת שימושים אפשריים במשהו. למידה בקבוצות מגבירה את הלמידה.

מבחינת הנושא הנלמד

התלמידים יקראו בספרי הלימוד שלהם על הרכב הקרקע ויבחנו מדגמים של קרקע.

מהלך השיעור

יצירת עניין
 1. חשיבותה של המיומנות
 2. מהלך החשיבה (כיצד חושבים?)
 3. חשיבות הנושא הנלמד

1. יצירת עניין בנושא הנלמד ובמיומנות החשיבה

• האם אי פעם פתרתם בעיה על ידי כך שהצעתם דרך בלתי שגרתית לעשות משהו? לדוגמה, אני מצאתי שהתריסול בחדרי התגלגל כך שלא יכולתי להגיע אליו.

חשבתי על דרכים להוריד אותו. הייתי יכול לטפס על כיסא, או למשוך את הלולאה שלו באמצעות מטאטא. אולם לא היה לי כיסא יציב והמטאטא עלול היה לברוח מהלולאה. חשבתי לרגע, תוך הסתכלות סביבי בחדר בחיפוש אחר משהו אחר שאוכל להשתמש בו, ואז צץ במוחי רעיון. לקחתי קולב בגדים מחוט מתכת, יישרתי אותו, עשיתי בקצהו קרס והשתמשתי בו כדי למשוך את התריסול למטה.

• מה שעשיתי היה "פתרון בעיה". זיהיתי שקיימת בעיה, חשבתי על מספר דרכים לפתור אותה, חשבתי האם חלק מפתרונות אלה יצליח, ואז החלטתי כיצד לעשות זאת בדרך הטובה ביותר. הפתרון שלי היה פתרון יצירתי, כי השתמשתי במשהו שלא משתמשים בו כרגיל למטרה זו. עתה כל אחד יתאר בפני חברו מקרה שבו הוא השתמש במשהו בדרך חדשה על מנת לפתור בעיה. לאחר מספר דקות, בקשו משלושה או ארבעה תלמידים לתאר את מה שעשו. התשובות תהיינה שונות.

• כאשר אתם מוצאים רעיונות חדשים ומשתמשים בהם באופן מעשי, אתם מבצעים חשיבה יצירתית: אתם חושבים לבצע משהו חדש שפועל ואשר לא חשבתם עליו לפני כן. הסבירו על מה חשבתם שעזר לכם לגלות דרך חדשה לעשות משהו כדי לפתור בעיה שעמדה לפניכם. לעתים קרובות התלמידים אומרים שלא היה בידם משהו שנוקקו לו, ולכן החלו לחשוב על דברים אחרים שניתן להשתמש בהם או על דרכים אחרות לפתרון הבעיה. יש תלמידים שאומרים שחשבו על שימוש בחפץ אחר (כגון קולב בגדים) שלאחר שייעשה בו שינוי – ניתן יהיה לפתור בעזרתו את הבעיה. כשנדמה היה להם ששימוש בחפץ כזה אכן יפתור את הבעיה, הם ניסו זאת; אם חשבו שאין בכך פתרון – הם חשבו על רעיון אחר.

• דיברנו על דרכים יצירתיות לפתור בעיה. אתם פותרים את הבעיה שלכם כי חשבתם על דרכים רבות לעשות זאת ובחרתם בפתרון אפשרי שפעל. בכל פעם שאתם מעלים רעיונות חדשים רבים, אתם, בעצם, מעלים אפשרויות. זהו צעד חשוב מאוד בתהליך פתרון בעיה. לא תפתרו את הבעיה שלכם אם לא תחשבו על דרך טובה לעשות זאת. נערוך היכרות עם דרך לביצוע סוג זה של חשיבה שתעזור לכם להעלות רעיונות רבים ומקוריים. השאלות הבאות שנשאל ינחו אותנו בסוג זה של חשיבה. הציגו בפני התלמידים את מפת החשיבה להעלאת אפשרויות בדרך מיומנת.

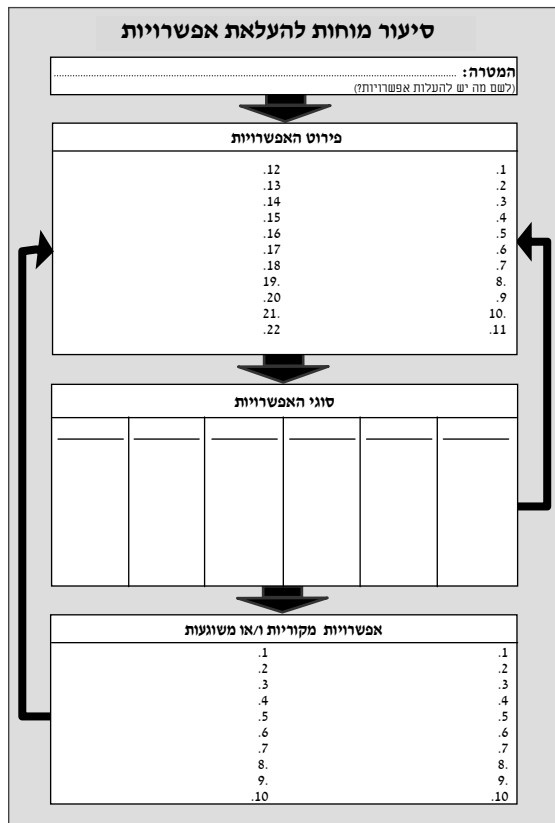
העלאת אפשרויות בדרך מיומנת
1. מהי המשימה שלה נועדו האפשרויות המועלות?
2. על אילו אפשרויות אתם חושבים?
3. אילו סוגי אפשרויות אחרים אתם מעלים בדעתכם (כולל רעיונות "משוגעים")?
4. אילו אפשרויות מקוריות או לא-שגרתיות תוכלו לייצר באמצעות שילובן של מספר אפשרויות שכבר מנייתם?
ולאחר שסיימתם להעלות אפשרויות:
5. איזה מידע דרוש לכם כדי להחליט מהי האפשרות הטובה ביותר לביצוע המשימה?

מפת חשיבה להעלאת אפשרויות

• בשיעור זה נחפש דרכים חדשות לשימוש במשהו שהוא שכיח מאוד. למדנו כיצד אנשים משתמשים במקורות טבעיים הנמצאים סביבם – כגון מחצבים, עץ ומים. אולם יש מקורות טבעיים שבדרך כלל אינם נחשבים למועילים. אנו עומדים לטפל בדבר כזה: בעפר שאותו אתם מוצאים במגרשים, בחצרות ובחורשות.

2. חשיבה פעילה

• נניח שהורכם בונים בית חדש והפועלים חפרו בור גדול כדי להניח את היסודות. את העפר שהוציאו מהבור הם שמו בערמה לידו. ערמת העפר נקראת "תוצר ביניים" של פעילות תעשייתית. בדרך כלל משאית אוספת את העפר ולוקחת אותו למקום שבו היא שופכת אותו, אולם אתם והורכם אינכם אוהבים לזרוק דברים שעשויים להועיל. הורכם מבקשים מכם לעזור להם לחשוב על שימושים שונים לערמת העפר. ואז הם יחליטו על השימוש הטוב ביותר לעפר.

• דרך אחת ליצור רעיונות נקראת "סיעור מוחות". כאשר מבצעים סיעור מוחות, מנסים לחשוב על רעיונות רבים ככל האפשר על נושא מסוים. תוכלו לעשות זאת: שחררו את מוחכם להעלות רעיונות רבים ככל האפשר. מטרתנו בסיעור המוחות במקרה זה היא להעלות הרבה רעיונות על שימושים שונים לערמת עפר. רשמו מטרה זו במלבן הראשון, שכותרתו "המטרה", במארגן החשיבה הגרפי להעלאת אפשרויות. עכשיו בצעו סיעור מוחות בקבוצה בת שלושה-ארבעה תלמידים. רשמו את השימושים שעולים בדעתכם בקשר לערמת עפר במלבן שכותרתו "פירוט האפשרויות". נסו להעלות לפחות חמש אפשרויות. כעבור חמש דקות, שאלו את התלמידים האם לדעתם קל או קשה להעלות רעיונות נוספים. רבים יאמרו כי אינם מסוגלים לחשוב על אפשרויות נוספות מעבר לחמש או עשר האפשרויות שקבוצתם רשמה

כבר בטבלה. בקשו מהתלמידים לדווח על רעיונותיהם. בשעה שהם מדווחים, רשמו את הרעיונות בטבלה כיתתית על הלוח, על שקף או על פוסטר גדול שכותרתו: "סיעור מוחות להעלאת רעיונות". תשובות אפשריות: לפזר את האדמה על כל שטח המגרש; לפרסם זאת ולמכור למישהו שצריך למלא בור; לארוז בשקיות כאדמה לצמחי בית; להוציא מהאדמה את התולעים ולמכור אותם כפיתיונות לדייגים; לשלוח את האדמה לבתי-ספר כדי שיוכלו ללמוד על החיים באדמה; להשאיר את הערמה שתשמש כמגלשה; למלא בה שקיות ולתת אותם לעירייה למקרה שתהיה סכנת הצפה של הנהר.

• רבים מכים אמרו שקשה להעלות רעיונות נוספים. אנו עומדים לעשות עתה משהו שונה שיעזור לכם להעלות אפשרויות נוספות. עבדו שוב בקבוצותיכם וסדרו את רשימת האפשרויות לפי סוגים. לדוגמה, ניתן לסדר את "להשתמש בערמה כמגלשה" מתחת לכותרת "שימוש לשעשועים". רשמו כותרות אלה על הקווים האופקיים שמתחת לכותרת "סוגי האפשרויות". מתחת לקווים האופקיים רשמו את האפשרויות שמתאימות לסוגים שרשמתם. נסו לחשוב על אפשרויות נוספות והוסיפו אותן מתחת לכותרות של הסוג המתאים. לדוגמה, תחת הכותרת "שימוש לשעשועים" תוכלו להוסיף "מסלול לאופניים". את כל הרעיונות החדשים יש להדגיש ולהוסיף למלבן של "פירוט האפשרויות". לאחר מספר דקות בקשו דיווחים על חלק מהסוגים שהתלמידים רשמו, כמו גם על רעיונות חדשים שהוסיפו. רשמו זאת בטבלה הכיתתית, והדגישו את הרעיונות החדשים. סוגים אפשריים: העברת האדמה למקום אחר (לפזר אותה במגרש; להשתמש בה כדי למלא בור במקום אחר; למלא שקים ולתת אותם לעירייה לשימוש בעת סכנת הצפה של הנהר; לבנות מהעפר גבעה במגרש המשחקים ולחפור בה תעלות). להוציא דברים מהאדמה (להוציא את התולעים;

שהילדים יוציאו במעבדה את הדברים החיים מהאדמה וילמדו עליהם; לארוז את האדמה בשקיות לעציצים; להוציא את האבנים ולהשתמש בהם לסלעייה). שימוש לשעשועים (מגלשה; מסלול לאופניים; מסלול לגלישה בשלג; מבצר מבוי; כדורי בוץ). שימוש ללימוד (תלמידים במעבדה ילמדו על הדברים החיים שבאדמה; לבדוק את השפעת גשם חומצי על האדמה).

• עכשיו עבדו בקבוצות כדי להוסיף לפחות סוג חדש אחד. לדוגמה, סוג חדש עשוי להיות "ערבוב העפר עם דברים אחרים". לאחר מכן רשמו לפחות שתי אפשרויות השייכות לסוג זה. לדוגמה, ניתן להוסיף "לערבב אותו עם מים ומלט ולעשות מזה לבנים". אילו דברים אחרים ניתן לעשות על ידי ערבוב עפר עם משהו אחר? בואו ננסה זאת קודם עם הכיתה כולה, ואחר כך תעשו זאת בקבוצתכם. בקשו שיציעו אפשרויות אחדות והוסיפו אותן לרשימה כשקו מתוח תחתן. אפשרויות חדשות: לערבב אותו עם מים ולהכין כדורי בוץ. לערבב אותו עם קומפוסט כדי להכין אדמה דשנה. לערבב אותו עם אבנים כדי ליצור שביל עפר. מתחתי קו מתחת לאפשרויות החדשות האלה כי הן לא הופיעו ברשימה המקורית; אוסיף אותן לרשימת האפשרויות. את כל האפשרויות החדשות הוסיפו למלבן של פירוט האפשרויות. הוסיפו את האפשרויות החדשות לרשימת האפשרויות. לאחר מספר דקות בקשו דיווחים על סוגים חדשים ואפשרויות חדשות כדי להוסיפם לרשימת האפשרויות הכיתתית. סוגים חדשים אפשריים ואפשרויות חדשות: להשתמש בעפר כסביבה לגידולים (לגדל עליו דשא ולהפוך אותו לגבעת דשא; להקיף אותה בגדר, להכניס בפנים כבשים ולטפל בהן; להפוך זאת לגבעת נמלים ענקית; לנטוע על הערמה עצים). לשים בערמה דברים (לקבור בה זבל; לעשות בה חור ולשמור שם תפוחים; לקבור שם אוצר ל"חפשו את המטמון"). להשתמש בה לבנייה (ליצור בה חלל ולהפוך זאת לחדר מועדון; לשים את החדר על גג הבית שייבנה ולכסותו בגג של אדמת עשב). להשתמש בה לצורכי בריאות ויופי (למצות מהעפר מינרלים שונים; לעשות מזה מסכת בוץ לפנים). להשתמש בזה לקישוט (לעשות מזה טפריים; לשים בעציצים ולשתול בהם פקעות). שימו לב כמה רבות האפשרויות החדשות שהועלו בדרך זו של ארגון החשיבה שלכם. האם זוהי דרך טובה להוסיף למגוון הרעיונות שהעליתם בסיעור המוחות? האם הייתם חושבים על כל האפשרויות האלה אילו לא הייתם מסווגים אותן? תלמידים רבים אומרים שלא היו חושבים על הרעיונות החדשים האלה אילו היינו מסתפקים בביצוע סיעור מוחות. הם מזכירים שנראה להם קשה להוסיף על הרעיונות שהעלו.

טבלת שילובים להעלאת אפשרויות

תכונות חשובות של אפשרויות שכבר הועלו

תכונות חשובות של אפשרויות שכבר הועלו

• ועכשיו הבה ונחשוב על הרעיונות הלא-שגרתיים שהצעתם. רעיונות אלה מצריכים חשיבה יצירתית מצדכם. אנו עומדים להשתמש בטכניקה שתעזור לכם להעלות רעיונות יצירתיים רבים נוספים. הפעם כל אחד עובד לבדו עם מארגן החשיבה הגרפי להעלאת אפשרויות. בחרו מהאפשרויות שכבר העליתם את הרעיונות שלדעתכם הם לא שגרתיים או מקוריים. רשמו אותם במלבן התחתון במארגן החשיבה הגרפי שמילאתם. הבה וניצור עתה אפשרויות נוספות לא רגילות באמצעות שימוש בטבלה אחרת. נשתמש בטבלת שילובים להעלאת אפשרויות כדי לשלב מספר רעיונות

לשם יצירת אפשרויות חדשות ומקוריות. בחרו ארבע מתוך התכונות המאפיינות (סוגים) של כמה מהרעיונות שכתבתם ורשמו אותן לאורך השורה הראשונה ולאורך העמודה הראשונה (הימנית). עכשיו נסו לשלב אותן יחד. רשמו בתאים של הטבלה אפשרויות חדשות שתעלו כתוצאה מהשילוב. לאחר מספר דקות בקשו מהתלמידים לבחור אחת מהאפשרויות החדשות הנראית מעניינת או ראויה לתשומת לב ושכל אחד ידבר עליה עם שכנו. עכשיו בקשו מהזוגות לספר על אחד מרעיונותיהם ולציין מדוע הוא ראוי לתשומת לב. תשובות אפשריות: שילוב של הרחקת העפר עם שימוש בו לשעשוע (לקחת אותו בחלילית ולזרוק אותו משכבה עליונה של האטמוספירה בלילה כך שהחלקים יפלו לאדמה וישרפו כמו תצוגת מטאורים שתיראה על כדור הארץ). שילוב של ערבוב העפר עם משהו אחר ושימוש בו לבנייה (לערבב אותו עם מים וחומר, לעשות לבנים, לייבש אותם ולבנות מהם בית).

• עכשיו יצרנו רשימה של אפשרויות רבות מעניינות לשימוש בערמת עפר. אילו לא השתמשתם בטבלה לשילוב אפשרויות, האם הייתם חושבים על רעיונות אלה? תלמידים רבים אומרים שלא היו מגיעים לכך וכי הטבלה עזרה להם לחשוב על אפשרויות נוספות.

• כאשר התחלנו בפעילות זו, אמרתי שאנשים חושבים שיש רק דבר אחד שניתן לעשות עם ערמת עפר שנשארת לאחר שחופרים יסודות באדמה: לזרוק אותה. אולם נדרשה רק חשיבה מעטה כדי להעלות מספר רב של רעיונות. יחד עם זאת עלינו להיות זהירים. לעתים רעיונות שנראים נהדרים בתחילה, מתברר לאחר שחושבים עליהם מעט שהם אינם כה טובים. דונו עם שכנכם על תנאים שבהם יהיה זה הגיוני להשתמש בעפר בכמה מהדרכים שכללתם ברשימת האפשרויות. לדוגמה, אם אתר הבנייה לח ויש בו צורך באדמה נוספת, יהיה הגיוני לפזר את האדמה בכל אתר הבנייה. שוחחו עם שכנכם על התנאים שבהם תוכלו להשתמש בכמה מהאפשרויות. בקשו לדווח על כך. התשובות שונות. לדוגמה, חלק מהתלמידים עשוי לומר שנשיאת העפר ברכב חלל נראית הגיונית בתנאים הבאים: יום העצמאות מתקרב וגם חוגגים יובל לטיסות לחלל; דרוש מופע ראוותני ו-50,000 איש תרמו כל אחד עשרה שקלים בעבור האירוע.

• עבדו בקבוצות. כדי להחליט איזה מהשימושים בעפר הוא הטוב ביותר, רשמו את הדברים השונים שהייתם רוצים לדעת על כל אחד מהם. השתמשו בתיאור התנאים שבמסגרתם השימוש נראה הגיוני. רשמו אותם במהירות כך שתוכלו לחלוק אותם עם הכיתה. תשובות אפשריות: האם צריך להשתמש באדמה בדרך זו? כמה זה יעלה? האם אנשים יהיו מרוצים אם ישתמשו באדמה בדרך זו? האם מישהו עלול להיפגע אם ישתמשו באדמה בדרך זו? האם יכולה להיות דרך טובה יותר לעשות את הדבר מבלי להשתמש באדמה? האם יידרש זמן רב לשימוש המדובר? האם המטרה שלמענה נשתמש באדמה היא מטרה חשובה?

3. חשיבה על חשיבה (מטאקוגניציה)

• על אילו שאלות היה חשוב לענות בשעה שביצעתם סוג זה של חשיבה? על התלמידים להזכיר לפחות את השאלות המופיעות במפת החשיבה להעלאת אפשרויות. אם הם מתקשים, הצביעו על שאלות אלה ושאלו אותם אם שאלנו שאלות אלה במהלך החשיבה. תלמידים מזהים את השאלות הבאות: מהן מספר דרכים אפשריות לשימוש בעפר? אילו סוגים אחרים של שימושים קיימים פרט לאלו שהזכרנו? האם קיימים שימושים לא שגרתיים או מקוריים כלשהם? כיצד ניתן להחליט איזה שימוש הוא הטוב ביותר?

- **לאיזה סוג של חשיבה הובילו אתכם שאלות אלה?** תשובות אפשריות: העלאת שימושים אפשריים למשהו. העלאת אפשרויות. העלאת אפשרויות בסיעור מוחות.
- **כיצד העליתם את הרעיונות שרשמתם ראשונים בסיעור המוחות?** תשובות אפשריות: חשבתי על דרך אפשרית אחת לשימוש באדמה: על ידי הוצאת התולעים ממנה. ואז חשבתי על דברים אחרים שניתן להוציא מהאדמה, כמו זרעים לזריעה. זה הוביל אותי לחשוב על מי שמבצע את הזריעה, בדרך כלל הגן. ולכן חשבתי על כיצד הגן עשוי להשתמש באדמה ואז חשבתי על שתילת גינה.
- **האם זוהי דרך טובה כדי לנסות ולהעלות רעיונות? מדוע כן, או מדוע לא?** תשובות אפשריות: בדרך זו ניתן להגיע לרעיונות רבים. יש לנו סיכוי לפתח רעיונות ממש מקוריים, שבשלב מאוחר יותר נוכל לבדוק אותם.
- **חשבו על מפת החשיבה שראינו בתחילת השיעור. האם זוהי דרך טובה לבנות שאלות שינחו אתכם בפעם הבאה כשתרצו להעלות אפשרויות? אם לא, מה הייתם משנים בה?** תלמידים רבים אומרים שזוהי דרך טובה לארגן את השאלות.
- **בפעילות זו עבדתם בקבוצות. האם זה עוזר לביצוע סיעור מוחות, או שהייתם מעדיפים לעבוד בעצמכם? מדוע?** רוב התלמידים אומרים שהם אוהבים לעבוד בקבוצות כי בצורה זו הם רוכשים זה מזה רעיונות. יש תלמידים שאומרים שהם מעדיפים לעבוד לבדם כי התלמידים האחרים אינם מאפשרים להם לדבר, או משום שמה שתלמידים אחרים אומרים מבלבל אותם. אם בעיות כאלה עולות, בקשו מן הכיתה לנסות לפתור אותן בדרך יצירתית: כיצד ניתן לארגן את עבודת הקבוצה כך שבעיות כאלה לא תתעוררנה?
- **בפעם הבאה כשתרצו להעלות אפשרויות, כיצד תעשו זאת? האם תיעזרו במארגני החשיבה הגרפיים שבהם השתמשנו? התשובות יכולות להיות שונות.**

4. העברה ויישום של מיומנות החשיבה

העברה ויישום מידיים:

- כאשר למדנו על מצרים העתיקה, אמרנו שהפירמידות משמשות תזכורת לתרבות נהדרת זו. דמיינו שאתם האחראים לבניית הפירמידות. התכנית היא לבנות אותן מלבני אבן גדולות. את הלבנים יש לחצוב, להעביר למקום הבנייה, ולשים אותן במקומן. בחרו אחת ממשימות אלה ובצעו חשיבה יצירתית כדי להעלות דרכים אפשריות לביצועה.
- חשבו על ההגירה של אנשים מארצות שונות לארץ ישראל. נניח שכיתתכם מנסה לחבר מחזה מוסיקלי שיציג את הרוח החלוצית ואת סכנות הדרך. אמנם לא תלחינו את המוסיקה בעצמכם, אך תוכלו לבחור מוסיקה של שירים ידועים או מוסיקה קלסית שתעביר, לדעתכם, את הרעיונות ואת התחושות של תנועות העלייה. ערכו סיעור מוחות על דרכים שונות שבהן ניתן להתחיל מחזה מוסיקלי זה, אשר תשלבנה מוסיקה, תפאורה וסיפור.
- רענון בשלב מאוחר יותר במהלך שנת הלימודים:
- **מלחמות רבות פרצו בשל סכסוך של מדינות שונות על אדמות, משאבים וכו'. בחרו במלחמה אחת שלמדתם עליה. ערכו סיעור מוחות על דרכים חלופיות לאלומות על מנת לפתור את הסכסוך שגרם לאותה המלחמה. מה היו המדינות יכולות לעשות כדי למנוע את המלחמה ביניהן?**

• תארו לעצמכם שווטרינר רשם כדורי-תרופה גדולים שעל כלבכם לבלוע פעם אחת ביום. רשמו דרכים שונות ורבות ככל האפשר לגרום לכלבכם לבלוע את התרופה. כללו רעיונות יצירתיים רבים. מה תצטרכו לדעת כדי להחליט מהי הדרך הטובה ביותר לגרום לכלבכם לבלוע את התרופה?

הערכת החשיבה של התלמידים

כדי להעריך את יכולת התלמידים להעלות אפשרויות, בחרו דוגמאות שיאתגרו אותם להעלות מגוון רחב של רעיונות. כל אחת מהדוגמאות של ההעברה יכולה לשרת כפריטי הערכה של כתיבה או תגובות בעל פה. פיתוח שימושים רבים לעצם שגרתי הוא משימה שלעתים קרובות משתמשים בה כדי להציג סוג זה של חשיבה. משימות מאתגרות של פתרון בעיות שבהן המורה מדגיש העלאת פתרונות חלופיים גם היא אמצעי מצוין לביצוע סוג זה של הערכה. השתמשו במפות החשיבה להעלאת אפשרויות בכדי לבחון האם התלמידים ממקדים את תשומת לבם בשלושת הגורמים העיקריים להעלאת רעיונות טובים: כמות, מגוון ומקוריות.

מארגן חשיבה גרפי להעלאת אפשרויות באמצעות סיעור מוחות

סיעור מוחות להעלאת אפשרויות

המטרה: השימוש בערמת עפר שנשארה לאחר חפירת בור יסודות באתר בנייה (לשם מה יש להעלות אפשרויות?)

פירוט האפשרויות

1. לפזר אותה על כל המגרש.
2. למכור אותה למישהו שצריך אותה.
3. לארוז אותה כאדמה לעציצים.
4. להוציא ממנה את התולעים ולמכור אותן.
5. להשתמש בה בבית-הספר כדי ללמוד על החי באדמה.
6. להשתמש בה בחורף כמסלול לגלישה.
7. למלא בה שקים ולהשתמש בהם כדי לעצור הצפת החרף.
8. להיפטר ממנה במגרש ריק.
9. להוציא את האבנים לבניית סלעייה (גן סלעים).
10. להחביא בה אוצר ל"חפשו את המטמון".
11. לרוקן אותה ולעשות בפנים מועדון.
12. להשתמש בה כבג עשבים.
13. להכין ממנה שקיות למסכות בוץ לפנים.
14. לעשות ממנה טרריום.
15. לשים בעציצים ולשתול פקעות.
16. להשתמש באדמה כמסלול לאופניים.
17. להשתמש באדמה כמגלשת בוץ.
18. לערבב עם מים לכדורי בוץ.
19. לערבב עם קומפוסט כדי לייצר אדמה דשנה.
20. לערבב עם אבני חצץ לשביל.
21. לגדל על האדמה דשא.
22. להפוך לגבעת עזים מגודרת.
23. להפוך לגבעת נמלים ענקית.
24. לשתול עליה עצים לקבלת גבעה קטנה מוצלת.
25. לקבור בה זבל.
26. לשמור בה תפוחים.
27. לשלוח בחללית ולפור ולקבל תצוגת ראוה של מטאורים.
28. לערבב את העפר עם מים וחימר ולעשות לבנים לבנייה.
29. לבנות במגרש משחקים גבעה עם מנהרות משחק לילדים.
30. לערבב עם מים ולקיים מופע נייד של היאבקות בבוץ.

סוגי האפשרויות

העבר למקום אחר	הוצאת דברים	שימוש לשעשועים	לצרכי לימוד	לערבב עם משהו
לפזר על המגרש. למלא בור. שקים להצפה.	למכור תולעים. ללמוד על יצורים. אדמה לעציצים. סלעים לגינה.	מסלול לגלישה בחורף. מסלול לאופניים. מגלשת בוץ. כדורי בוץ.	ללמוד על יצורים חיים. לבדוק השפעה של גשם חומצי.	עם מים לכדורי בוץ. עם קומפוסט לאדמה דשנה. עם אבני חצץ לשביל.
גידול	לשים בפנים דברים	בריאות ויפי	קישוט	שימוש לבנייה
לגדל דשא. גבעת עזים. גבעת נמלים. לנטוע עצים.	לקבור זבל. לשמור תפוחים. להחביא מטמון.	מינרלים למרפא. שקיות מסכות בוץ לטיפול בפנים.	להכין טרריום. להעביר לעציצים ולשתול פקעות.	לרוקן כדי לבנות מועדון. גג עשבים.

אפשרויות מקוריות ו/או "משוגעות"

1. להוציא תולעים ולמכור.
2. לרוקן כדי לבנות מועדון.
3. להשתמש בעפר לחבילות בוץ לטיפול פנים.
4. לקבור בו מטמון ל"חפשו את המטמון".
5. להוציא סלעים לסלעייה.
6. להפוך לגבעת עזים מגודרת.
1. לשלוח אותו בחללית ולרוקן אותו לאטמוספירה כדי לקיים תצוגת ראוה של מטאורים.
2. לערבב את העפר עם מים וחימר ולעשות לבנים לבנייה.
3. להעביר את העפר למגרש משחקים, לבנות ממנו גבעה ולחפור בה מנהרות משחק לילדים.
4. לשים את העפר במכל בחלק האחורי של משאית, לערבב עם מים ולקיים מופע נייד של היאבקות בבוץ.

טבלת שילובים להעלאת אפשרויות

תכונות חשובות של אפשרויות שכבר הועלו

להעביר למקום אחר	שימוש לשעשועים	שימוש לבנייה	לערבב עם משהו
להעביר למקום אחר	לשלוח אותו בחללית ולזרוק אותו לאטמוספירה כדי לקיים תצוגת ראווה של מטאורים.	להשתמש בעפר כדי לבנות שיפוע שמערבלי בטון יוכלו לנהוג עליו כדי ליצוק בטון לתבנית ליצירת קיר חדש גבוה לבית סוהר.	לערבב אותו עם דשן ולהעביר אותו לשטח שמיועד לגינה.
שימוש לשעשועים		לבנות דגם מעפר של דיסני וורלד.	לשים את העפר במכל בחלק האחורי של משאית, לערבב עם מים ולקיים מופע נייד של היאבקות בבוץ.
שימוש לבנייה	להעביר אותו למקום על הנהר שעליו יש לבנות סכר ולשים סלעים גדולים כדי להחזיק אותו במקום.	לבנות ממנו מבנה חלול שייהפך למקום שרוחות רפאים פוקדות אותו.	לערבב אותו עם זרעי דשא ולהשתמש בו כגג עשבים על הבית החדש.
לערבב עם משהו	להעביר אותו לאתר של חומרי בנייה לכבישים, לערבב אותו עם עפר מאתרי בנייה אחרים ולהשתמש בחומר כתשתית לכבישים.	לערבב אותו במים ולשים אותו בבריכת שחייה ריקה למופע של היאבקות בבוץ.	

הועלו שכבר הועלו אפשרויות של חשובות תכונות

מעריך שיעור בגישת המיוזג

שיעור מיוזג
 1. יצירת עניין
 2. חשיבה פעילה
 3. חשיבה על חשיבה
 4. העברה ויישום

נושא השיעור: הכנה למענה אליפז לדברי איוב (איוב ד'-ה')

מיומנות החשיבה: העלאת אפשרויות

המקצוע: תנ"ך **כיתה:** י"א – י"ב

מטרות השיעור

מבחינת מיומנויות החשיבה

התלמידים ילמדו כיצד להעלות אפשרויות שונות, רבות ומגוונות באופן מיומן ותוך הפעלת החשיבה היצירתית שלהם. הם יבנו מפת חשיבה להעלאת אפשרויות באופן מיומן.

יש להדגיש, שהמיומנות של העלאת אפשרויות אינה עומדת בפני עצמה, כלומר: איננו מעלים אפשרויות רק כדי להעלות אפשרויות. המטרה כאן היא לבדוק באופן עקיף עד כמה התלמידים הבינו את חומרת דבריו של איוב בפרק ג' (זה ישפיע על הרעיונות שלהם לגבי תגובותיו האפשריות של אליפז) וכדי להכינם לשיפוט מוסרי וערכי של אליפז והדוגמטיות שלו (פרקים ד'-ה'). כלומר: העלאת האפשרויות היא כלי יצירתי לחיבור בין פרק ג' לבין מענה אליפז באופן שיעמיק את הבנת התלמידים ורגישותם למצב המורכב המוצג במעני איוב והרעים.

מבחינת הנושא הנלמד

1. לאחר לימוד סיפור המסגרת של "איוב" (פרקים א', ב', מ"ב 7 ואילך), שבו מסופר על האסונות הכבדים הפוקדים את איוב, ולאחר לימוד איוב פרק ג', שבו איוב מבטא את רצונו המפורש למות בשל סבלו הרב, ומעלה באופן עקיף טענות קשות כלפי האל, נשאלת השאלה כיצד יגיבו שלושת רעיו של איוב, שנמצאים אתו (על פי פרק ב', פס' 11-13) ושלא דיברו כלל עד כה. הרע הראשון שמגיב הוא אליפז, ולכן השאלה מתמקדת בו. המטרה היא לנסות לבדוק אפשרויות תגובה שונות שעמדו בפני אליפז, ולראות אחר כך כיצד באמת הוא החליט להגיב.

2. לאחר שהתלמידים יעברו את תהליך העלאת האפשרויות כולו, הם יוכלו לשפוט את התנהגותו של אליפז כלפי חברו איוב מבחינה מוסרית ואנושית.

שיטות ועזרים

מבחינת מיומנויות החשיבה

שימוש במפת חשיבה להעלאת אפשרויות בדרך מיומנת, שאותה יבנו התלמידים (אם להערכת המורה התלמידים אינם מסוגלים לבנות מפת חשיבה בעצמם, ניתן להשתמש במפת החשיבה המוכנה). העבודה תיעשה בזוגות או בקבוצות, כדי לעורר את היצירתיות של התלמידים.

מבחינת הנושא הנלמד

נדרש לימוד של הפרקים הקודמים בספר "איוב" (א', ב', מ"ב) וכן ידע לגבי תורת הגמול במקרא.

מהלך השיעור

יצירת עניין

1. חשיבותה של המיומנות
2. מהלך החשיבה (כיצד חושבים?)
3. חשיבות הנושא הנלמד

1. יצירת עניין בנושא הנלמד ובמיומנות החשיבה

יצירת עניין בתוכן

- למדנו עד כה את סיפור המסגרת של "איוב" ואת פרק ג', שבו איוב מדבר באופן שונה לחלוטין מאשר בסיפור. בכל מקרה, בפרקים הללו איוב היה הדמות המרכזית. התבוננו כעת בכותרת של פרק ד'. את מי אנו פוגשים כאן שוב?

את אליפז, אחד משלושת רעי איוב.

- מהו החידוש בכך, לאור מה ששמענו על אליפז עד כה?

בפעם האחרונה ששמענו על אליפז, בסוף פרק ב', הוא היה עם שאר הרעים, לא לבד. חוץ מזה, עד עכשיו אף אחד מהרעים לא דיבר, וכעת מסתבר שאליפז החליט לדבר.

- איך אתם מסבירים זאת?

נראה שדבריו החריפים של איוב גורמים לאליפז להפסיק לשתוק. הוא לא יכול להישאר אדיש. יש לו, מן הסתם, מה לומר לאיוב.

- מה השאלה שמתעוררת, לאור זאת?

השאלה היא, כיצד אליפז יבחר להגיב לדברי איוב בפרק ג'.

- לשאלה הזו ננסה לתת תשובות אפשריות שונות, ואז נבדוק כיצד אליפז הגיב באמת, ונשמע מה יש לכם לומר על תגובתו.

יצירת עניין במיומנות החשיבה

- אם אנו רוצים להעלות תשובות אפשריות שונות, אנו עוסקים בעצם בתהליך חשיבה, שנקרא "העלאת אפשרויות". מתי אנו משתמשים בהעלאת אפשרויות? נסו לחשוב על הזדמנויות שונות בחיינו, שבהן אנו צריכים להעלות אפשרויות שונות.

למשל: כשאנו צריכים להחליט החלטה מורכבת; כשאנו רוצים להמציא משהו חדש, יצירתית; כשאנו מנסים להסביר מדוע קרה דבר מסוים.

- כלומר: שימו לב שהעלאת אפשרויות היא כלי עזר לדבר אחר שאנו רוצים לעשות. זה אינו עניין העומד בפני עצמו ושאלנו עושים אותו לשמו.

אילו בעיות קיימות כשאנו מעלים אפשרויות? נרשום את עיקרי הדברים על הלוח.

1. לעתים אנו רואים רק מספר קטן ומוגבל מאוד של אפשרויות, וכך מחמיצים דברים מעניינים וחשובים, שלא חשבנו עליהם. למשל: ברוב הפעמים שאנחנו אומרים: "אין לי ברירה", זה קורה משום שלא חשבנו על כל האפשרויות. ייתכן שלאחר שנחשוב על כל האפשרויות נגלה שהאפשרות הראשונה היא הטובה ביותר, אך נדע שאנו בוחרים בה לא מתוך "אין ברירה" אלא להפך: מתוך ברירה.

2. אנו נוטים להעלות אפשרויות מאותו הסוג, ולא ממגוון סוגים. למשל: כשאנחנו חושבים כיצד לבלות את הערב, אנחנו עלולים לסקור את כל הסרטים שמוצגים בעיר, ולפספס את ההזדמנויות ללכת להרצאה, למשל, כי לא חשבנו על הרצאה בתור סוג של בילוי. אם נחפש סוגים שונים של בילוי (הרצאה, מוזיאון, הליכה לחברים, משחק קלפים, בישול וכו') ייפתחו בפנינו אפשרויות רבות ומגוונות ביותר.

3. לעתים אנו לא מספיק יצירתיים, כך שהרעיונות שלנו שגרתיים ורגילים. אם אנו רוצים ליצור משהו חדש ומקורי – זה יגביל אותנו.

למשל: כשאנחנו מחפשים תירוץ לשאלה: "מדוע איחרת לבית-הספר", עלינו להתאמץ למצוא רעיון מקורי במיוחד, היות שהרעיונות הפשוטים (השעון לא צלצל, פספסתי את האוטובוס וכו') כבר שחוקים עד לזרא.

4. לעתים לא ברור לנו אילו אפשרויות אנחנו מחפשים בדיוק, ואז מחשבתנו מפוזרת ומעורפלת. למשל: אם אנחנו מחפשים דרך לבלות בגפנו, או עם החברה או עם האחים וההורים.

• בשיעור זה איננו רוצים לשפוט את האפשרויות. תהליך יצירת האפשרויות הוא תהליך יצירתי, ושיפוטיות וביקורתיות מפריעות ליצירתיות. לאחר שנעלה את האפשרויות נוכל לשפוט את טיבן ולבחור ביניהן, אולם את תהליך העלאת האפשרויות חשוב לעשות בצורה "טהורה": בלי לערב שיפוט וביקורת. אחר כך, כאמור, נראה מה אליפו בחר לעשות ונשפוט את בחירתו מבחינה מוסרית לאור מגוון האפשרויות שהעלינו לגבי תגובתו.

• מה, אם כן, אנו צריכים לעשות כדי להעלות אפשרויות ולהימנע ככל האפשר מן הבעיות, שעליהן דיברנו כעת?

ראשית, צריך להגדיר את השאלה שעליה אנו מחפשים תשובה. "אפשרות" היא תמיד תשובה לשאלה מסוימת (מה אפשר לעשות? אילו סיבות יכלו להיות לדבר? במה ניתן להשתמש במקום החלק השבור? וכו'). הדבר הראשון שעלינו לעשות במהלך העלאת האפשרויות הוא להגדיר את השאלה שלה אנחנו מחפשים תשובות אפשריות. זה יפתור את הבעיה הרביעית שהזכרנו, של חשיבה מפוזרת ומעורפלת בשל אי הגדרה של המטרה.

• בהקשר של השיעור שלנו, כבר ביצענו שלב זה: השאלה היא מהן אפשרויות התגובה העומדות בפני אליפו לאחר דברי איוב בפרק ג'.

• איך נוכל להעלות רעיונות רבים, מסוגים שונים, מקוריים ומגוונים?
במילים אחרות: איך נוכל לפתור את בעיות מס' 1-3, שציינתם קודם?

1. נוכל לעבוד בזוגות או בקבוצות קטנות. זה בדרך כלל עוזר להעלות רעיונות רבים ומגוונים יותר (רעיון שמציע אדם אחד מעורר אסוציאציה אצל אדם אחר, וכך קורה שהקבוצה כולה פורייה יותר מאשר כל אחד מתבריה לחוד).

2. נוכל לצרף רעיונות שונים זה לזה, וליצור מהם רעיונות נוספים, חדשים.

למשל: אם יש הצעה לתכנן יישוב עם בתים רב קומתיים והצעה חלופית לתכנן את אותו יישוב עם בתים צמודי קרקע, ניתן לחשוב על בתים רב קומתיים, כשבכל קומה יש מרפסת עם אדמה לצורך גידול גינות בקומות (מטורף? אולי. אך בשלב העלאת הרעיונות איננו שופטים אותם, כאמור).

3. נוכל לשים לב לסוגי הרעיונות, ולהוסיף סוגים נוספים. למשל: אם אנחנו מחפשים אפשרויות לשפר את מצבנו הכלכלי, וכל ההצעות עד כה התמקדו באפשרויות חיסכון, ייתכן שהגיע הזמן להעלות אפשרויות כיצד להגדיל את ההכנסות.

• את כל מה שאמרתם עד כה ניתן לסכם במסגרת של מפת חשיבה להעלאת אפשרויות. בואו ננסה לעשות זאת בצורה מסודרת: נרשום את שלבי העבודה שעלינו לעשות כדי להעלות אפשרויות בדרך מיומנת.

למורה: אם הכיתה אינה מסוגלת ליצור מפת חשיבה, כאמור לעיל, ניתן להשתמש במפת החשיבה המוכנה.

העלאת אפשרויות בדרך מיומנת

1. לאיזו שאלה (משימה) אנו מחפשים תשובות אפשרויות שונות?
2. אילו אפשרויות תוכלו להעלות על דעתכם (כולל רעיונות "משוגעים")?
3. איך תמיינו אותן לסוגים בעלי מאפיינים שונים?
4. על איזה סוגים אחרים של אפשרויות תוכלו לחשוב?
5. אילו אפשרויות ניתן להוסיף לכל סוג (למעשה חזרה על סעיף 2 לגבי כל סוג נוסף)?
6. אילו אפשרויות מקוריות או לא-שגרתיות תוכלו לייצר על ידי שילובן של מספר אפשרויות שכבר קיימות?

מפת חשיבה להעלאת אפשרויות

- עכשיו נוכל להתחיל לעבוד עם מפת החשיבה שיצרתם.

2. חשיבה פעילה

- הבה נרשום על הלוח את שאלתנו, שלה אנו מחפשים תשובה: מהן אפשרויות התגובה העומדות בפני אליפו לאחר דברי איוב בפרק ג'?
- בכך ביצענו את השלב הראשון במפת החשיבה שיצרתם.
- עכשיו אחלק לכל אחד מכם פתקים דביקים. אני מבקשת מכל אחד לרשום לפחות רעיון אחד על פתק, ולבוא להדביקו על הלוח, מתחת לשאלה שרשמנו. נקדיש לזה כמה דקות.
- יש לדאוג למלאי מספיק של פתקים דביקים.
- זה היה השלב השני במפת החשיבה שיצרתם. עכשיו אני מבקשת שאחד מכם יתנדב לקרוא את כל הרעיונות הרשומים על הלוח, ואז נשמע מכם הצעות איך לסווג את האפשרויות שהעליתם. זהו השלב השלישי במפת החשיבה שבניתם.
- לאחר הקריאה של כל הרעיונות יכולות לעלות הצעות הסיווג הבאות: אפשרויות הקשורות בתמיכה ועידוד של אליפו את איוב; אפשרויות הקשורות לתוכחה של אליפו כלפי איוב, ועוד.
- בשלב הבא, כדי ליצור אפשרויות מסוגים נוספים, תעבדו בזוגות או בקבוצות קטנות. כל זוג או קבוצה ינסו ליצור לפחות שלושה רעיונות נוספים מסוגים השונים מאלה שכבר העליתם. זהו השלב הרביעי במפת החשיבה.
- חלוקת הכיתה לזוגות או לקבוצות היא על פי שיקול דעת המורה. כדאי מאוד ששלב זה לא יבוצע ביחידים.
- רעיונות אפשריים מסוגים נוספים: תגובה אלימה של אליפו; עזיבת איוב; תגובות ביניים של אליפו, שמשלבות עידוד ותוכחה לאיוב; סיוע לאיוב בעזרת גורם שלישי; שתיקה; שיקוף דברי איוב (ללא ביקורת); הקשבה פעילה; הקצנת דברי איוב ועוד.
- עכשיו נסו לפרט אפשרויות שונות לכל סוג (למשל: באילו דרכים יכול אליפו לעודד את איוב). כשתחשבו שסיימתם, נסו להוסיף גם צירופי אפשרויות.
- בכך ביצענו את השלב החמישי במפת החשיבה.

יש לתת לגיטימציה, ואף לעודד, רעיונות "משוגעים", מוזרים ומקוריים. אין לשפוט אותם ואין לפסול אותם.

• **נרשום עכשיו על הלוח, לצד הרעיונות הקודמים שלכם, את כל הרעיונות הנוספים שהעליתם (מהשלב השלישי ואילך של העבודה לפי מפת החשיבה).**

להלן רשימה חלקית של רעיונות אפשריים, שיכולים לעלות במהלך השיעור כולו:

1. אליפו יעזוב את חברו; הוא לא יישאר עם איוב לאחר דבריו הקשים.
  2. אליפו יכה את איוב בשל דבריו הקשים.
  3. אליפו יטיף לאיוב מוסר ויוכיח אותו על דבריו.
  4. אליפו ינסה לנחם את איוב על האסונות שנפלו עליו ויתעלם מדבריו הקשים של איוב, מתוך הבנה, שהם נובעים ממצוקתו של איוב.
  5. אליפו לא יתייחס כלל לדברי איוב בפרק ג', אלא ינסה לומר לו מה עליו לעשות: להאמין באל ולקבל את הסבל באהבה.
  6. אליפו יצדיק את דבריו הקשים של איוב.
  7. אליפו יציג עמדה מתלבטת.
- כמובן שייתכנו אפשרויות רבות נוספות.

• **עכשיו, לאחר שעברנו את התהליך כולו נקרא את מענה אליפו. נראה כיצד הוא בחר להגיב מתוך כלל האפשרויות שעמדו בפניו ומה ניתן ללמוד מזה על אישיותו.**

לאחר הקריאה התלמידים יציינו, מן הסתם, שאליפו בחר להוכיח את איוב חברו. בהמשך לימוד המענה התלמידים ילמדו להכיר את הדוגמטיות שמאפיינת את חשיבתו של אליפו, ויוכלו לקשור בינה לבין בחירתו להוכיח את איוב חברו ולא לתמוך בו.

רצוי לשוחח על דוגמטיות ועל הסכנות שבה, כולל ההשלכות שלה על יחסים בין בני אדם, כפי שהן באות לידי ביטוי ביחסו של אליפו לאיוב.

לאחר שהתלמידים הבינו את מהות הדילמה הקשה שבפניה עומד אליפו (יחסיו עם איוב חברו מול ערעור של כל השקפת עולמו, המאמינה בתורת הגמול), אפשר לבקש מהם לשים את עצמם במקומו של אליפו ולומר מה הם היו עושים אילו היו צריכים להחליט איך להגיב לדברי איוב.

אם זו כיתה ברמה גבוהה, ניתן לחזור ולקרוא את סוף סיפור המסגרת (מ"ב 7-9) כדי לראות מהי עמדת האל (או המספר – תלוי באיזו גישה מלמדים) כלפי תגובתו של אליפו (תגובתו נשללת בקטע זה) לעומת העמדה כלפי איוב ודבריו (מוצג כצדיק, למרות דבריו הקשים כלפי האל), ולשוחח על הסיבות לכך (התפיסה המוצגת כאן היא שעדיף להיות מאמין השואל שאלות קשות, אך מעומק לבו ובכנות, ולא להיות מאמין דוגמטי, העושה שקר בנפשו בשל פחד מהאל). אם הכיתה מתקשה – עדיף לחכות, ורק בסוף לימוד מחזור המענים ותשובת ה' מן הסערה לקרוא את דברי האל על אליפו ואיוב ולשוחח על הסיבות לעמדות המובעות במ"ב 7-9.

3. חשיבה על חשיבה (מטאקוגניציה)

זיהוי המיומנות שהופעלה ושלבים בהפעלת המיומנות:

• **בואו נחזור וננתח את מה שעשינו עד כה. קודם כול, מה ניסינו לעשות?**

ייתכנו התשובות הבאות: העלינו אפשרויות, יצרנו אפשרויות, המצאנו אפשרויות.

הערה: בדקנו / שקלנו / ביררנו אפשרויות – אילו אינם תיאורים נכונים, היות שלא העברנו אפשרויות אלה תחת שבט של ביקורת. אם אפשרויות אלו עולות בכיתה, כדאי לעמוד על ההבדל שבין העלאת אפשרות לבין בדיקתה.

• **מהם השלבים שעברנו במהלך יצירת האפשרויות? נסו להיזכר גם באיזה כלי השתמשנו.**

עבדנו לפי שלבי מפת החשיבה שבנינו: קודם כול הגדרנו לעצמנו את המטרה בהעלאת האפשרויות בהקשר שלנו ורשמנו אותה על הלוח. המטרה הייתה להעלות אפשרויות תגובה של אליפו לדברי איוב חברו בפרק ג'.

בשלב הבא ניסינו להעלות אפשרויות, כל אחד בעצמו. רשמנו את האפשרויות על פתקים דביקים והדבקנו אותם על הלוח.

אחר כך סיווגנו את האפשרויות ואז עבדנו בזוגות או בקבוצות כדי להעלות אפשרויות מסוגים אחרים, ליצור צירופי אפשרויות נוספים ולפרט את האפשרויות שכבר צוינו. בשלב הזה ניסינו ליצור גם אפשרויות "משוגעות" ומיוחדות.

הערכת תהליך החשיבה שהופעל:

• **אם תשוו את המספר ואת מגוון האפשרויות שהעליתם כאשר עבדתם לבד, בהתחלה, למספר ולמגוון האפשרויות שהעליתם אחר כך, כאשר עבדתם בזוגות או בקבוצות לפי שלבי מפת החשיבה שבנינו – האם אתם רואים שיפור? אם כן, הסבירו במה חל שיפור.**

סביר להניח שיהיו תלמידים שיאמרו שאכן חל שיפור, למשל: מטרת העלאת האפשרויות הייתה יותר ברורה להם, היו אפשרויות רבות יותר, הם העזו להעלות אפשרויות מקוריות יותר, רעיון אחד הוביל לרעיון שני, ועוד.

• **אם כך, מסתבר שמה שעשינו אכן עזר. האם אתם יכולים להתמקד יותר ולומר מה סייע לכם ביותר – מפת החשיבה כולה? שלבים מסוימים בה? נסו לנמק את דבריכם.**

ייתכנו תשובות שונות. ייתכן שיהיו תלמידים שיאמרו, שמה שעזר להם במיוחד היה הצורך להגדיר את המטרה של העלאת אפשרויות. ייתכן שאחרים יאמרו שהעבודה בזוגות (או בקבוצות) או שהדיעה שהם יכולים להעלות אפשרויות לא שגרתיות היא שסייעה להם. ייתכן שיהיו שיגידו, שהשאלות במפת החשיבה הגבירו את מודעותם לדרכים להעלאת אפשרויות שלא חשבו עליהן קודם (למשל: שילוב רעיונות).

יש להתייחס לכל תשובה. למשל: לשאול, כיצד העבודה בקבוצות סייעה להם להעלות רעיונות נוספים; באיזה אופן עזרה להם מפת החשיבה, ועוד.

• **האם היו דברים, שהיו לכם קשים, שלא אהבתם לעשות אותם? נסו להסביר למה.**

גם כאן ייתכנו תשובות שונות. ייתכן שיימצאו תלמידים שדווקא לא אהבו את העבודה בזוגות (או בקבוצות), והיו מעדיפים לעבוד לבד.

• **אם כך, בסך הכול נראה שאפשר לשפר את המיומנות של העלאת אפשרויות. האם נראה לכם שחשוב לנסות לשפר את המיומנות הזו? נמקו בבקשה את תשובותיכם.**

חשוב לנסות לשפר את המיומנות הזו, למשל: כדאי לחשוב על אפשרויות רבות יותר בעת קבלת החלטות, כשמנסים למצוא סיבות לדברים, כשמנסים למצוא פתרון לבעיה, ועוד.

• כאן אנו שוב חוזרים לנקודה שציננתם בתחילת לימוד המיומנות, ויש להדגיש אותה: העלאת אפשרויות נעשית לצורך דבר אחר, לא סתם כדי להעלות אפשרויות. לכן חשוב לדעת מהי המטרה שלשמה מעלים את האפשרויות.

• לאור ההערות שלכם עד כה, האם יש לכם הצעות כיצד לשפר את מפת החשיבה? בואו נחזור לעבודה בזוגות או בקבוצות (כמו קודם), וכל זוג (או קבוצה) יעלה אפשרויות למפת חשיבה חדשה ומשופרת. נקדיש לזה כ-15 דקות. אחר כך כל זוג (או קבוצה) יציג את רעיונותיו בפני הכיתה.

זהו שלב של העברה ויישום מיידי. ניתן גם לתת זאת כמשימה לבית.

4. העברה ויישום של מיומנות החשיבה

העברה קרובה:

את רענון השימוש במיומנות ניתן לעשות כשתעלה ההזדמנות לכך מתוך החומר הנלמד. למשל: לפני שמתחילים ללמוד את מענה ה' (לאיוב) מן הסערה, ניתן להעלות אפשרויות לגבי השאלה – מה יאמר האל לאיוב לאחר כל מה שעבר על איוב ולאחר כל מה שאיוב אמר לאל. אחר כך לומדים את מענה ה', ואז רואים מה האל באמת אמר. דבר זה מוביל לשאלות מורכבות: למה האל ענה כך? האם זו תשובה טובה? ואם כן – כיצד היא עונה לאיוב על בעיותיו? וכו'. העלאת אפשרויות לגבי מענה ה' תגרום לתלמידים ליישם את מה שלמדו עד כה (במחזור המענים הראשון) – מצד אחד. מצד אחר, העלאת אפשרויות תביא להבנה מעמיקה יותר של השאלות המורכבות (שהוזכרו לעיל) העולות מתוך מענה ה' מן הסערה.

העברה לתחומי תוכן אחרים:

אפשר למצוא הזדמנויות להעלות אפשרויות גם במקצועות אחרים בחטיבה העליונה. למשל: אפשרויות שונות שעמדו בפני דמות היסטורית או ספרותית כלשהי לפני קבלת החלטה.